

INFORMASJON OM USBEKISTAN
TJENESTEREISE
26. APRIL – 5. MAI 2007

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Arbeids- og inkluderingsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Rapportene er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2008

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A
Postboks 8108 Dep
N-0032 Oslo

Tel: 23 30 90 45

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

INNHold

1. Innledning	4
1.1 "Fact-finding missions"	4
1.2 Tjenestereise til Kirgisistan i april/mai 2007	4
1.3 Bakgrunn og formål med reisen	5
1.4 Rapport unntatt offentlighet	6
1.5 Offentlig versjon av rapporten for tjenestereisen til Kirgisistan.....	6
2. Usbekistan	7
2.1 Bakgrunnsinformasjon om hendelsen i Andisjan	7
2.1.1 UNHCRs håndtering av flyktningkrisen.....	9
2.1.2 Troverdigheten av flyktningenes historier.....	10
2.1.3 Arrestasjoner knyttet til hendelsen i Andisjan.....	<u>11</u>
2.2 Generelt om menneskerettighetssituasjonen.....	<u>13</u>
2.3 Hizb-ut-Tahrir.....	<u>16</u>
2.3.1 Generelt om Hizb-ut-Tahrir og om forfølgelse	<u>16</u>
2.3.2 Struktur - oppdeling i celler	<u>18</u>
2.3.3 Arbeidsoppgaver og arbeidsmetoder	<u>18</u>
2.3.4 Finansiering	<u>20</u>
2.3.5 Medlemsmassen og kunnskapsnivå hos medlemmene.....	<u>20</u>
2.4 Akramiya	<u>21</u>
2.4.1 Generelt om Akramiya og om forfølgelse.....	<u>21</u>
2.4.2 Akramiyas oppbygging og profil.....	<u>22</u>
2.4.3 Akramiyas tilstedeværelse	<u>23</u>
2.5 Andre utsatte grupper i Usbekistan i dag.....	<u>24</u>
2.5.1 Journalistenes og menneskerettighetsaktivistenes situasjon	<u>24</u>
2.5.2 De som utøver "ordinær islamsk aktivitet".....	<u>25</u>
2.5.3 Erk og Birlik.....	<u>26</u>
2.5.4 Personer som har drevet aktivitet i utlandet	<u>26</u>
2.6 Retursituasjonen for de som har vært i utlandet som asylsøkere.....	<u>27</u>
2.7 Kort om utreiseforholdene	<u>28</u>
2.8 Myndighetenes reaksjoner på opposisjonell virksomhet	<u>29</u>
3. Liste over samtalepartnere	<u>31</u>
4. Skriftlige kilder	<u>33</u>

1. INNLEDNING

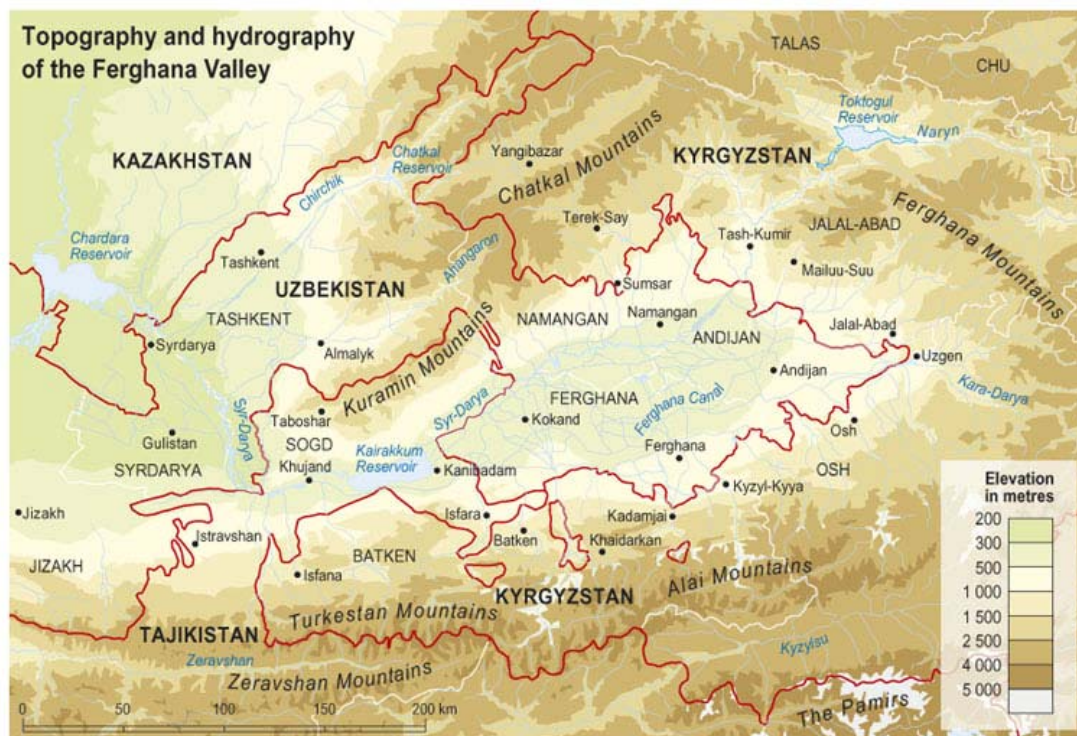
1.1 "FACT-FINDING MISSIONS"

Formålet med tjenestereisene til Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) er å innhente aktuell og relevant informasjon til bruk i saksbehandlingen i Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID). Reisene skal også bidra til å utbygge og forbedre Landinfos kontaktnett, og dermed mulighetene til å oppnå rask og pålitelig informasjon fra området. Delegasjonsreisene skal videre gjøre Landinfo bedre i stand til å foreta kildekritiske vurderinger.

1.2 TJENESTEREISE TIL KIRGISISTAN I APRIL/MAI 2007

Landinfo gjennomførte i samarbeid med Utlendingsnemnda (UNE) en tjenestereise til Bisjkek og Osj i Kirgisistan i perioden 26. april -5. mai 2007. Utlendingsdirektoratet (UDI) ble også invitert til å være med på reisen, men hadde ikke mulighet til å delta.

1.3 BAKGRUNN OG FORMÅL MED REISEN

Formålet med reisen var først og fremst å innhente informasjon om Usbekistan. Antallet asylsøkere fra Usbekistan til Norge var i 2006 50 søkere mens antallet asylsøkere fra Kirgisistan kun var 24. Asylsakene fra Usbekistan er svært kompliserte og behovet for landinformasjon er stort. Etter opptøyene i Andisjan i mai 2005, hvor mellom 500 og 1000 personer ble drept, er Usbekistan blitt et stadig mer lukket land. En rekke internasjonale NGOer og nyhetskanaler er i dag stengt. Informasjonstilgangen er svært begrenset. Det var derfor et ønske fra delegasjonen å få mulighet til å snakke med kilder som kunne gi detaljerte opplysninger om Usbekistan; om situasjonen etter hendelsen i Andisjan, om menneskerettighetssituasjonen generelt og om Hizb-ut-Tahrir og deres virkemåte spesielt. Landinfo har gjennom en periode forsøkt å kartlegge mulighetene for en reise inn i Usbekistan, men flere (bl.a. den amerikanske ambassade i Tasjkent og Human Rights Watch i Tasjkent) anså mulighetene til å få visum som svært små.

Landinfo besluttet derfor å reise til Kirgisistan og Osj, som ligger i Ferghanadalen på grensen mot Usbekistan, for å innhente informasjon om Usbekistan derfra. I forkant av reisen var Landinfo i kontakt med flere personer som mente at det å innhente informasjon om Usbekistan fra Osj ville være vel så enkelt som å innhente informasjon i selve Usbekistan. I Osj ville også usbekere snakke mer fritt enn i sitt opprinnelige hjemland. Siden møtene fant sted i Kirgisistan, møtte delegasjonen ingen representanter for usbekiske myndigheter og fikk derfor ingen presentasjon av offisielle usbekiske synspunkt. Landinfo var før reisen i kontakt med Norsk Utenrikspolitisk Institutt og en av forskerne der ga en rekke tips om hvilke personer det ville nyttig å møte.

Møteprogrammet i Bisjkek ble lagt opp av UNHCRs kontor i Bisjkek, mens UNHCRs kontor i Osj tok seg av programmet i Osj. Landinfo kom, etter innspill fra UDI og UNE, med anmodninger om personer det var ønskelig å møte. UNHCR arrangerte så alle møtene. De journalistene delegasjonen møtte i Osj var alle anbefalt av Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI). Disse kontaktene viste seg å være svært nyttige. Landinfo vil derfor rette en stor takk både til UNHCRs kontorer i Bisjkek og i Osj og til NUPI.

I tillegg til de møtene Landinfo på forhånd hadde bedt om, fikk delegasjonen anbefalinger underveis og berammet møter etter hvert.

Siden Landinfo besluttet å legge reisen til Kirgisistan, var det naturlig også å innhente informasjon om Kirgisistan selv om dette ikke var førsteprioritet. Flere organisasjoner som jobber med Usbekistan-relaterte forhold har kontorer i Kirgisistan. Møtene dreide seg derfor både om forholdene i Kirgisistan og i Usbekistan.

1.4 RAPPORT UNNTATT OFFENTLIGHET

Landinfo utarbeidet kort tid etter reisen, en rapport fra tjenestereisen som er unntatt offentlighet. Landinfo har som målsetting at rapporter fra tjenestereiser skal være offentlige, men av hensynet til kildene ble denne rapporten kun gjort tilgjengelig for saksbehandlerne i utlendingsforvaltningen. I rapporten som er unntatt offentlighet navngis alle kilder. Rapporten som er unntatt offentlighet er delt i to deler; en del om forholdene i Kirgisistan og en om forholdene i Usbekistan.

1.5 OFFENTLIG VERSJON AV RAPPORTEN FOR TJENESTEREISEN TIL KIRGISISTAN

I denne offentlige versjonen er alle kilder anonymisert i tillegg til at noen få tema er utelatt grunnet hensynet til kildenes sikkerhet. Dette ble gjort i henhold til kildenes egne ønsker.

Kirgisistan-delen er utelatt i denne rapporten.

Formålet med rapporten er å gi en fremstilling av de opplysningene delegasjonen ble kjent med under reisen. Rapporten gir ikke et uttømmende og fullstendig bilde av temaene som berøres. I den grad det har vært nødvendig for sammenhengen ble det innhentet noe informasjon fra annet skriftlig materiale.

Rapporten inneholder ingen vurderinger, anbefalinger eller konklusjoner fra Landinfos side utover de vurderinger som fremkommer i sammenheng med redegjørelsen for kildene.

2. USBEKISTAN

2.1 BAKGRUNNSINFORMASJON OM HENDELSEN I ANDISJAN

Informasjonen om hendelsen i Andisjan¹ 12. og 13. mai 2005 forutsettes kjent gjennom en rekke rapporter. Blant annet har Human Rights Watch² og International Crisis Group rapportert om hendelsene.³

Hendelsen i Andisjan ble et stort tema under de møtene hvor situasjonen i Usbekistan ble diskutert. Alle ville gjerne komme med sin versjon av hva som skjedde i mai 2005.

Delegasjonen møtte en usbekisk flyktning i Kirgisistan. Flyktningen fortalte at demonstrasjonen var planlagt, men ingen visste hvilke dimensjoner demonstrasjonen skulle få. Han opplyste at da befolkningen i Andisjan våknet 13. mai 2005 hørte de skyting fra sentrum. Så startet ryktene om at noen hadde tatt makten og alle kom for å se hva som hadde skjedd. Dette skjedde før kl 09.00 om morgenen. Det ble installert mikrofoner og folk fikk komme med sine protester. Ca. 30 000 samlet seg i sentrum.⁴ I 11-tiden kom militærkjøretøyer fra Ferghana til Andisjan. Det var ikke tilstrekkelig militære styrker i Andisjan og de måtte få forsterkninger fra Ferghana og Namangan. Det gikk rykter om at presidenten skulle komme og snakke til befolkningen, men dette skjedde ikke. Ifølge opplysninger fra flyktningen, dro presidenten til Ferghana og ledet alt derfra.

De fleste som deltok i demonstrasjonene var observatører, men støttet Akramiya. De som holdt appeller under demonstrasjonene var representanter for Akramiya og siden kom andre til, ifølge flyktningen.

De fleste som reiste fra Andisjan forlot byen natta mellom 13. og 14. mai 2005. Andisjan ble stengt 14. mai, og det var ikke tillatt å forlate byen.

Flyktningen opplyste at han selv slapp løs etter en kort arrestasjon i mai 2006. Han tror han ble arrestert fordi han hadde kontakt med journalister og internasjonale organisasjoner og fordi han ble mistenkt for å ha deltatt i organiseringen av demonstrasjonen. Myndighetene løslot ham kort tid etter at han hadde lovet å ikke forlate huset sitt i Andisjan. Han kom seg imidlertid over grensen og flyktet. Han fortalte at mange ble arrestert også i 2006, men få ble løslatt umiddelbart slik det skjedde med ham.

---

¹ Andisjan er den fjerde største byen i Usbekistan med en befolkning på 350 000 innbyggere. Andisjan er hovedstaden i provinsen med samme navn. (Wikipedia)

² Human Rights Watch, 2005. *Bullets were falling like rain – The Andijon Massacre 13 May 2005*. Juni.

³ International Crisis Group, 2005. *The Andijon Uprising*. 25. mai.

⁴ Det er store sprik i rapporter og nyhetsmeldinger om hvor mange som var til stede på Babur-plassen i sentrum av Andisjan den 13. mai. Human Rights Watch skrev i sin rapport fra juni 2005 at det var flere tusen til stede. Media rapporterte i ettertid om at mellom 2000 og 10 000 var til stede. I en rapport fra Jamestown Foundation (juni 2007) rapporteres det at ca 4000 var til stede.

En representant for en menneskerettighetsorganisasjon opplyste at de som har hatt en eller annen befattning med demonstrasjonen i Andisjan i dag er i fengsel eller har reist fra landet. De som er tilbake, er redde for å snakke om hendelsen. Representanten opplyste at de fleste i Andisjan er i fare for overgrep fra myndighetene og viste til at en lege som ga medisinsk hjelp til en av demonstrantene i dag sitter fengslet pga den hjelpen han utførte. En annen hjalp til med bensin til en buss som skulle frakte folk ut av området og også denne personen sitter fengslet.

En annen representant for en menneskerettighetsorganisasjon opplyste å ha vært under kontinuerlig press etter hendelsen i Andisjan. Representanten overvåkes og myndighetene følger hvert skritt han tar.

Av de i alt 23 forretningsmennene som tilhørte Akramiya og som dannet bakgrunnen for protestene i Andisjan, skal to personer med sikkerhet sitte fengslet i Usbekistan. De øvrige 21 er det ingen som vet hvor befinner seg, om de er fengslet eller drept.

Det ble videre opplyst overfor delegasjonen at det er lite informasjon å få om situasjonen i Andisjan nå. Stadig kommer imidlertid familiemedlemmer av de som tidligere har reist ut til UNHCR og søker familiegjenforening med slektninger som har blitt gjenbosatt til land i Europa. Det er spesielt kvinner og barn som nå kommer og søker familiegjenforening med ektemann/far.

2.1.1 UNHCRs håndtering av flyktningkrisen

Mange av samtalepartnerne delegasjonen møtte beskrev hvordan den første gruppen flyktninger kom seg over grensen til Kirgisistan fra Andisjan om kvelden og natten den 13. mai 2005. Fra Andisjan og til Osj er det ca 40 kilometer og flyktningene kom til fots over en bru som går over en elv som markerer grensen mellom Kirgisistan og Usbekistan. Kirgisiske grensekontrollvakter lot de ca 500 flyktningene passere. UNHCR i Bisjkek ble umiddelbart varslet og satte opp en midlertidig teltleir i Barash, rett ved grensen mellom Usbekistan og Kirgisistan. Teltleiren ble etter tre uker flyttet lenger inn i landet til Sasyk, 20 kilometer fra grensen. Da hadde UNHCR argumentert kraftig overfor kirgisiske myndigheter om at flyktningene ikke kunne bli værende på grensen. I Sasyk tilbrakte flyktningene åtte uker før de ble fløyet ut av Kirgisistan og til Romania for derfra igjen å bli gjenbosatt i USA⁵, Canada, Norge etc.⁶ Det var svært viktig for UNHCR å få flyttet teltleiren vekk fra grensen. Mens flyktningene oppholdt seg i Kirgisistan, drev usbekiske myndigheter en intens kamp for å få flyktningene tilbake over grensen. Flere av de personene delegasjonen møtte opplyste at for Karimov var det svært viktig at hans egen versjon av hva som skjedde i Andisjan ble den rådende. Usbekiske myndigheter beskyldte flyktningene for å være terrorister og kriminelle. Det å få flyktningene tilbake over grensen og til Andisjan var derfor svært viktig for usbekisk sikkerhetstjeneste.⁷ Flyktningene var hele tiden plaget av usbekisk sikkerhetstjeneste som forsøkte å overtale dem til å komme over grensen og tilbake til Andisjan. Det var også personer som ble betalt av usbekisk sikkerhetstjeneste for å overbevise flyktningene om å komme tilbake.

I løpet av de første få dagene etter massakren, ble 86 flyktninger overlevert til usbekiske myndigheter av kirgisiske grensekontroll.⁸ UNHCR hadde ennå ikke foretatt intervjuer av denne gruppen.⁹ 9. juni 2005 ble 16 personer tatt ut av flyktningleiren. Senere samme dag, ble fire av disse overlevert til usbekiske myndigheter. UNHCR klarte ikke å forhindre at dette skjedde. Flyktningene som oppholdt seg i Osj risikerte å bli kidnappet av usbekisk sikkerhetstjeneste.

En representant for en menneskerettighetsorganisasjon opplyste at bevisstheten om UNHCR og beskyttelsesspørsmål var mangelfull hos kirgisiske myndigheter. Han viste til at de samme myndighetene sendte flyktninger tilbake til Usbekistan. Representanten for menneskerettighetsorganisasjonen opplyste videre at det ble distribuert liste med navn på 400 personer gjennom mahallakomiteene i Usbekistan til kirgisiske myndigheter. Politimenn ble bestukket for å finne usbekiske flyktninger.

---

⁵ Ifølge Ferghana.ru (18. juni 2007) tok USA imot 250 flyktninger fra Andisjan.

⁶ Denne informasjonen er delvis hentet fra møter med UNHCRs kontor i Bisjkek, men også fra UNHCRs magasin *Refugees*, Number 143, Issue 2, 2006.

⁷ Som kjent nektet usbekiske myndigheter en internasjonal granskingskommisjon etter hendelsen i Andisjan. USA var en av pådriverne for å få til en granskingskommisjon. Usbekistans forhold til USA forverret seg etter dette og Usbekistan besluttet at ikke USA lenger skulle få ha sin militære base i landet.

⁸ UNHCR, 2006. After Andijan. Tensions Mount in Central Asia. *Refugees Magazine*, 143 (2).

⁹ UNHCR ser denne handlingen som et brudd på Flyktningekonvensjonen som Kirgisistan har forpliktet seg til å forholde seg til.

En annen representant for en lokal menneskerettighetsorganisasjon var kritisk til UNHCRs håndtering av flyktningsituasjonen i forbindelse med hendelsen i Andisjan. Han hevdet at UNHCR ikke gjorde nok for å forhindre at noen ble utlevert til usbekiske myndigheter, og påsto også at UNHCR avviste flyktninger etter opprøret i Andisjan. Ingen andre av dem som delegasjonen snakket med kom med kritikk av UNHCRs håndtering. Den samme representanten opplyste at enkelte personer tjente penger på å "selge" flyktninger tilbake til usbekiske myndigheter og at summen pr flyktning var 1000 USD.

Før april 2007 hadde 40 av de flyktningene som ble gjenbosatt i USA kommet tilbake til Andisjan. Dette ble nevnt av flere samtalepartnere. Hvorvidt usbekiske myndigheter her har vært involvert i å få de 40 personene tilbake, er uvisst, men det verserer flere teorier om at det er usbekiske myndigheter som står bak.¹⁰ Enkelte forklarte det også med at ønsket om å forenes med den delen av familien som var blitt igjen i Andisjan er større enn frykten for hva som kan skje ved en retur. Det er også en del flyktninger som reiser tilbake til Andisjan fordi slektningene på hjemstedet utsettes for press for å få flyktningene tilbake.

2.1.2 Troverdigheten av flyktingenes historier

Flere av de samtalepartnerne delegasjonen møtte påpekte hvor komplisert det er å vurdere troverdigheten av de usbekiske flyktingenes historier.

Personer som har vært med på å intervjuer usbekiske flyktninger i flyktingleirene opplyste at mange ga usammenhengende historier og at mange ikke fremsto som troverdige. Dette var flyktninger som kom rett fra Andisjan. Det var etniske usbekere som alle forlot Andisjan og kom seg over grensen fordi de fryktet for sitt liv da usbekiske sikkerhetsstyrker begynte å skyte rundt seg. De som dro over grensen hadde et reelt behov for å komme seg ut. Likevel fortalte flyktingene usammenhengende historier, og det var tydelig at de skapte sine egne historier da de ble intervjuet. Kilden forklarte dette med den fryktkulturen som hersker i Usbekistan, hvor det fra myndighetenes side alltid finnes et "riktig" eller "feil" svar på alle spørsmål. Flyktingene forsøkte derfor å gjette seg frem til det beste svaret på spørsmålene. Det ble vist til det usbekiske angiversamfunnet i Usbekistan med en mahallah¹¹ som overvåker borgernes minste bevegelse. Dette gjør borgerne livredde for å si noe galt. Av frykt for å bli sendt tilbake til Andisjan, begynte derfor flyktingene å finne på historier og klarte ikke å svare på konkrete spørsmål om geografiske forhold etc.

---

¹⁰ Ifølge en artikkel i Ferghana.ru av 18. juni 2007 med referanse Central Asia News av 10. mai 2007 så har flyktingene som kom tilbake til Andisjan fra USA igjen forlatt landet fordi de ikke kunne leve med presset fra usbekiske myndigheter. En talsmann for flyktingene har opplyst at 17 av flyktingene igjen har forlatt landet og reist til Kasakhstan for å søke asyl der. Ifølge flyktingene selv tok myndighetene kontakt med dem da de kom tilbake og sa at de ikke måtte fortelle noen om det som skjedde i Andisjan. En annen kilde opplyste imidlertid overfor Landinfo at ingen vet om de som har returnert fra USA har reist til Kasakhstan og at ingen har kunnet bekrefte at de har kommet til Kasakhstan.

¹¹ UDI og UNE foretok en tjenestereise til Usbekistan i mars 2003. UDIs reiserapport fra denne reisen er unntatt offentlighet av hensyn til kildene. Følgende er gjengitt om mahallaene i UDIs reiserapport fra denne reisen:

Disse opplysningene ble også bekreftet av en annen kilde. Flyktningene kom med usammenhengende historier. Mange av dem kunne ikke gjøre rede for lokale forhold i Andisjan og klarte ikke å beskrive statuer i byen etc, forhold som skulle være godt kjent for alle innbyggerne i Andisjan. Også denne kilden ga samme forklaring på de usammenhengende forklaringene fra flyktningene; nemlig at de var redde for å bli sendt tilbake og redde for å si noe galt.

2.1.3 Arrestasjoner knyttet til hendelsen i Andisjan

Ifølge US State Department sin rapport om menneskerettigheter fra mars 2007, ble 363 personer arrestert pga en eller annen forbindelse til hendelsen i Andisjan i løpet av 2006.

“The mahalla is a community-level administrative unit that all populated areas in Uzbekistan are divided into. Samarkand is divided into 100 mahallas. There are from minimum 4-500 households and up to 1000 households in the Mahalla. They have now also got responsibility for tax collection. There are 4-5 people in the board of the mahalla. After the mahalla reform, the leader of the mahalla has increasingly become a representative for the government, and less a representative for the inhabitants.

In theory the people living in the mahalla should have elected them, but in practise they are politically appointed.

There are several committees in the mahalla, like committee of the elders and the women’s committee. The people on the board in the mahalla, according to all sources, in practise function as the instruments of the authorities when it comes to intelligence gathering about what goes on in the local communities. In the rural areas it is possible to control the mahallas, while in the towns like Tashkent, where a single mahalla can consist of several thousand people, this is not possible.

Each mahalla in principle has its own health personnel who for instance take care of making sure that the vaccination program is followed and registers newborns. The different committees within the mahalla try to help with all kinds of problems reaching from domestic violence till water supply till financial support for the needy within the mahalla-community. Some work better than others, but the general assessment that all the sources gave us is that the mahalla system has potential, but it does not work satisfactorily, and that its function as spies for the government is significant.”

Det var noe uenighet blant de forskjellige samtalepartnerne om hvorvidt det fortsatt skjer arrestasjoner som en konsekvens av hendelsen i Andisjan.¹² En kilde uttalte at arrestasjonene med tilknytning til Andisjan nå stort sett er over. Kilden uttalte seg ikke helt kategorisk, men mente at det nå var få som ble arrestert pga å ha hatt noe å gjøre med hendelsen i Andisjan. Kilden presisterte imidlertid at dette ikke betyr at det er slutt på arrestasjoner i Usbekistan, tvert i mot. Kilden tilføyde at rike forretningsfolk som gir støtte til de fattige og driver en eller annen form for foretak og dermed er innflytelsesrike, slik Akramiya tidligere har drevet, fremdeles er et mål for overgrep fra myndighetenes side. Ved fengslinger blir ofrene torturert for å angi andre personer. En person kan bli angitt uten å ha vært med på noe som helst. Dette kan føre til at flere og flere blir angitt og kommer i myndighetenes søkelys.

En annen kilde opplyste videre at det fortsatt er personer fra usbekisk sikkerhetstjeneste som kommer over grensen og som forsøker å overbevise folk om å komme tilbake. Samme kilde opplyste å ha fått en liste med navn fra usbekisk sikkerhetstjeneste og at han ble lovet 500 USD pr person som han klarte å finne. 1000 USD var prisen for de mer markante personene og lederne. Også andre delegasjonen snakket med nevnte at det gikk rykter og at usbekiske myndigheter betalte for å få usbekiske flyktninger tilbake over grensen. Ingen kunne imidlertid bekrefte at så hadde skjedd.

En annen kilde opplyste at arrestasjoner pga anklager knyttet til hendelsen i Andisjan fortsatt skjer. Kilden hadde imidlertid ikke opplysninger om antallet personer som har blitt arrestert og domfelt pga en eller annen delaktighet i Andisjan.

En representant for en menneskerettighetsorganisasjon mente at alle i Andisjan er i fare for overgrep fra myndighetene. Befolkningen der er i en spesiell situasjon pga det som skjedde i 2005.

Delegasjonen tok videre opp spørsmålet om det å ha vært til stede i Andisjan (by med 350 000 innbyggere) under opptøyene 12. og 13. mai i seg selv kan ha satt dem i myndighetenes søkelys. Også på dette spørsmålet fikk delegasjonen forskjellige svar av samtalepartnerne. Ingen kunne si noe helt sikkert, men de forskjellige kildene la frem sine vurderinger. En kilde mente at det alene å bo i Andisjan uten å ha deltatt i demonstrasjonen den 13.mai, og uten annen politisk/religiøs deltakelse, ikke kan vekke mistenksomhet hos myndighetene.

---

¹² Det eksakte antallet personer som har blitt arrestert og domfelt pga anklager om en eller annen tilknytning til hendelsen i Andisjan er usikkert. Amnesty International skriver i sin årsrapport for 2006 at minst 267 personer ble dømt til langvarige fengselsdommer for sitt påståtte engasjement i Andisjan-hendelsen. Flertallet fikk saken sin prøvet for en lukket rett. Human Rights Watch skriver i sin årsrapport for 2006 (fra januar 2007) at fra september 2005 til juli 2006 ble minst 303 personer dømt til langvarige fengselsdommer på bakgrunn av saker relatert til Andisjan. Alle saker, bortsett fra én, gikk for lukkede dører. US Department of State sin rapport om menneskerettigheter (mars 2007) viser til at den usbekiske NGOen Ezgulik har satt opp en liste over de som har blitt arrestert og domfelt som følge av Andisjan-hendelsen. Ezgulik har en liste med 363 navn i tillegg til de som ble dømt på slutten av 2006. US State Department opplyser at dusiner av menneskerettighetsaktivister, journalister og andre Andisjan-innbyggere som hadde snakket med pressen eller rapportert om hendelsene var blant de som ble arrestert og fengslet. Rapporten viser videre til at en av de arresterte ble dømt i januar 2007. Landinfo har ikke nyere informasjon om antallet dømte som følge av hendelsen i Andisjan.

En annen kilde mente imidlertid at alle som har hatt en eller annen befatning med byen Andisjan, uansett om de har deltatt i demonstrasjonen mot myndighetene eller ikke, kan vekke myndighetenes mistanke. Kilden viste til at usbekisk etterretning overvåker alt, også i utlandet. En annen kilde støttet denne vurderingen og mente at alle som oppholdt seg i Andisjan den 12. og 13. mai 2005 kan risikere reaksjoner fra myndighetene.

En annen kilde mente at alle i Andisjan kan være i fare, dvs risikere fengsel. Med et angiversamfunn som Usbekistan, kan alle være i fare.¹³

En kilde opplyste følgende i en oppklaringsmail i etterkant av reisen: Slektninger av flykninger (med et beskyttelsesbehov) som har reist til Vesten møter mistillit og mistenksomhet hos usbekiske myndigheter. Usbekiske myndigheter har denne gruppen i kikkerten. Også slektninger til personer som er arrestert for deltakelse i Andisjan-opprøret og slektninger til forsvunne personer (under Andisjan) er en utsatt gruppe. Det samme gjelder de som har blitt filmet under opprøret og slektninger av denne gruppen. Videre nevnte samme kilde at under avhør kan hvem som helst bli angitt.

Videre opplyste samme kilde at sikkerhetstjenesten ikke makter å følge hver enkelt person i hele landet hele tiden, heller ikke alle i Andisjan. Visse grupper er mer utsatt enn andre, som de han listet opp over. Men hvis en person mistenkes for et eller annet og i tillegg er fra Andisjan, vil det at han er fra Andisjan trolig sette vedkommende i en enda mer utsatt situasjon.

2.2 GENERELT OM MENNESKERETTIGHETSSITUASJONEN

Den generelle menneskerettighetssituasjonen i Usbekistan er svært bekymringsfull. Alle samtalepartnerne delegasjonen møtte tegnet et svært dystert bilde av situasjonen. Flere opplyste at menneskerettighetssituasjonen har vært bekymringsfull i flere år med et stort antall politiske fanger, vilkårlige fengslinger og et overvåkingssamfunn. Mange viste til at situasjonen etter Andisjan-hendelsen var blitt ytterligere forverret med en enda strengere overvåking og en større grad av mistenkeliggjøring. En kilde uttrykte det slik da delegasjonen spurte hvem usbekiske myndigheter ser på som en fiende: "Any person who expresses criticism and any person who look at the happenings in Andijan in a different way than Karimov".

Samme kilde viste til at journalister og menneskerettighetsaktivister har vært en utsatt gruppe i Usbekistan gjennom mange år, men at andre grupper lettere har kunnet komme til orde. Denne situasjonen har endret seg etter hendelsen i Andisjan, ifølge samme kilde. Nå er alle grupper mistenkeliggjort av myndighetene i Usbekistan.

Også en representant fra en internasjonal menneskerettighetsorganisasjon opplyste at folk i Usbekistan kan oppleve trusler og overgrep fra myndighetene selv om de i utgangspunktet ikke har utmerket seg på noen spesiell måte.

---

¹³ Se mer om angiversamfunnet under punkt 3.2.

Samtalepartnerne delegasjonen snakket med trakk videre fram den utestengingen av NGOer og internasjonale informasjonskanaler som har funnet sted i den senere tid.¹⁴

Ifølge US Department of State sin rapport om menneskerettigheter (mars 2007) ble ca 200 NGOer stengt i løpet av 2005, alle pga press fra usbekiske myndigheter. Ifølge samme rapport er mellom 2/3 og 3/4 av alle lokale NGOer nedlagt pr mars 2007.

Samtalepartnerne så denne utestengingen av NGOs og media som et stort problem. Det er svært vanskelig å få ut informasjon om hva som skjer i landet og det er Karimovs måte å kontrollere det bildet som blir gitt av Usbekistan utad, ifølge flere av samtalepartnerne.

Ifølge en av kildene er det personer tilknyttet Hizb-ut-Tahrir, journalister, menneskerettighetsaktivister, personer med tilknytning til Akramiya og personer som driver ordinær islamsk virksomhet som er mest utsatt i Usbekistan i dag. Ordinær islamsk virksomhet her i betydningen av personer som går regelmessig til moskeen og som ber regelmessig.

Journalister og menneskerettighetsaktivister ble også trukket fram som spesielt utsatt av en representant for en menneskerettighetsorganisasjon. Personer som tilhører disse gruppene kan bli drept når som helst. Representanten viste til sin menneskerettighetsorganisasjon i Kirgisistan som har mistet kontakten med NGOer i Usbekistan. For reiser til Usbekistan, må organisasjonen reise under dekke av å delta på kulturelle aktiviteter eller som turister.

Flere kilder opplyste at journalister og menneskerettighetsaktivister kontrolleres i alt de gjør og at sikkerhetstjenesten har full kontroll. En av kildene opplyste at sikkerhetstjeneten også er der det befinner seg usbekere i utlandet.¹⁵ I tillegg driver mahallaen en utstrakt kontroll, ifølge en annen kilde.¹⁶ Mahallaen jobber på mikronivå. Den er myndighetenes redskap til å kontrollere befolkningen på grunnplanet. Den kontrollerer befolkningen og vet alt hva medlemmene av mahallaen foretar seg.

En kilde beskrev mahallaen som “the eyes and ears of the authorities”.

En annen kilde opplyste at mahallaen er den som bestemmer alt for enkeltindividet. Mahallaen har uinnskrenket makt. Hvis en ektefelle er voldelig, er det mahallaen som tar beslutningen om hvorvidt noe skal gjøres overfor denne ektefellen. Mahallaen sørger også selv for straffer hvis den mener at urett har funnet sted. Kilden nevnte et eksempel på en ung gutt som var blitt tatt for tyveri. Mahallaen sørget for at gutten ble torturert som straff for det han hadde foretatt seg.

---

¹⁴ Både Radio Free Europe, Voice of America og BBC World Service måtte stenge sine kontorer i 2005. En rekke NGOer har måtte stenge sine kontorer etter ordre fra usbekiske myndigheter.

¹⁵ Mer om kontroll med usbekere i utlandet under punkt 3.3.7.

¹⁶ Se mer om begrepet ”mahalla” i fotnote 14 side 16 og på side 17 under punkt 3.1.2.

En sentral kilde opplyste at hver mahallah har en egen politimann som igjen samarbeider med det lokale politi. Denne politimannen har fullstendig oversikt over hvem i mahallaen som skal avtjene verneplikt, og han vet alt om eventuelle konflikter mahallahmedlemmene imellom. Politivakten er også involvert ved arrestasjoner av personer og er ofte innkalt som vitne. Hvis en person flytter fra mahallaen, blir politivakten svært mistenksom og spør familien ut om hvor familiemedlemmet befinner seg. Familien blir bragt inn til avhør. Hva som så skjer, er avhengig av den enkeltes situasjon. Noen ganger blir familien bedt om å ordne det slik at familiemedlemmet kommer tilbake. Ingen i familien vil fortelle at et medlem f.eks har reist ut for å søke asyl. Familien vil være redd for trakasseringer og for å bli anklaget for spionasje. De vil finne på en forklaring om studier eller arbeid i utlandet. Enkelte ganger kreves det at familien skal komme på politistasjonen for å forklare seg. Familien kan også oppleve trusler for å få familiemedlemmet tilbake. Det hender at et annet familiemedlem tas som gissel i påvente av at det andre familiemedlemmet skal komme tilbake. Ofte trues familien med fengsling av moren i familien hvis familiemedlemmet ikke kommer tilbake.¹⁷

Svært mange av de personene delegasjonen snakket med viste til at folk blir paranoide av stadig å bli overvåket av mahallaen og av resten av myndighetsapparatet.

En representant for en internasjonal organisasjon opplyste at det er svært lett å havne i offerrollen i Usbekistan. Man trenger ikke å ha foretatt seg noe for å havne i myndighetenes søkelys. Vilkaarlige arrestasjoner er utbredt og folk tortureres for å angi andre personer. Blir en person først navngitt, er vedkommende inne på myndighetenes "liste". Representanten opplyste videre at det er totalt fravær av rettfærdig rettergang for personer som blir anklaget for noe. Usbekistan praktiserer systematisk bruk av tortur i forhørssituasjoner.

En annen kilde opplyste at det forventes en forverring av menneskerettighetssituasjonen fram til neste presidentvalg som er planlagt til januar 2008. Kilden mente Karimov vil forsøke å slette absolutt all opposisjon før valget.

---

¹⁷ Dette avsnittet er informasjon som er innhentet fra en internasjonal menneskerettighetsorganisasjon i etterkant av reisen Landinfo tok kontakt for å få flere detaljer om enkelte forhold.

2.3 HIZB-UT-TAHRIR

2.3.1 Generelt om Hizb-ut-Tahrir og om forfølgelse

Alle samtalepartnerne delegasjonen snakket med mente at fram Hizb-ut-Tahrir-medlemmer¹⁸ er mest utsatt for forfølgelse fra usbekiske myndigheter.

Opplysningene om antallet politiske fanger som sitter i fengsel varierer fra kilde til kilde. HRW opplyste i årsrapporten fra 2005 at antallet politiske fanger var 7000. Antallet politiske fanger pr i dag er ikke kjent, men økende.¹⁹ Majoriteten av de politiske fangene sitter fengslet pga anklager om tilhørighet til Hizb-ut-Tahrir. Mange av fangene har dommer på 10 – 15 år eller mer. Reaksjonene overfor Hizb-ut-Tahrir er langt strengere i Usbekistan enn de er i nabolandene. En representant for en internasjonal organisasjon opplyste at myndighetenes reaksjoner overfor medlemmene av Hizb-ut-Tahrir er de samme enten det dreier seg om et medlem med høy profil eller et medlem som nesten ikke har deltatt i aktiviteter. Samme kilde mente at reaksjonene i visse tilfeller kunne variere med et par års fengselsstraff, men vanligvis ville strafferammene være de samme. Også en annen kilde opplyste at politiet/myndighetene ikke skiller mellom aktivitet eller ulikt nivå hos medlemmer av Hizb-ut-Tahrir. Politiet vet ikke noe om hvilket nivå et Hizb-ut-Tahrir-medlem tilhører og bryr seg heller ikke med å finne det ut. Fengselsdommen og torturen er den samme, uansett nivå på den politiske aktiviteten, ifølge denne kilden.

---

¹⁸ I rapporten "Radical Islam in Central-Asia: Responding to Hizb-ut-Tahrir", 30 June 2003, skriver ICG følgende om Hizb-ut-Tahrir:

"Hizb ut-Tahrir al-Islami (The Party of Islamic Liberation) stands apart from better known radical Islamist movements by its apparent opposition to the use of violence. But its views are highly radical, advocating the overthrow of governments throughout the Muslim world and their replacement by an Islamic state in the form of a recreated Caliphate. It has grown quickly in Central Asia and been met with a heavy-handed repression that threatens to radicalise members still further and sow the seeds of greater Islamist extremism in the region. Hizb ut-Tahrir first emerged among Palestinians in Jordan in the early 1950s. It has achieved a small, but highly committed following in a number of Middle Eastern states and has also gained in popularity among Muslims in Western Europe and Indonesia. It began working in Central Asia in the mid-1990s and has developed a committed following inside Uzbekistan, and to a lesser extent in neighbouring Kyrgyzstan, Tajikistan and Kazakhstan. Estimates of its strength vary widely, but a rough figure is probably 15-20,000 throughout Central Asia. Its influence should not be exaggerated – it has little public support in a region where there is limited appetite for political Islam – but it has become by far the largest radical Islamist movement in the area. Hizb ut-Tahrir is not a religious organisation, but rather a political party whose ideology is based on Islam. It aims to re-establish the historical Caliphate in order to bring together all Muslim lands under Islamic rule and establish a state capable of counterbalancing the West. It rejects contemporary efforts to establish Islamic states, asserting that Saudi Arabia and Iran do not meet the necessary criteria. According to Hizb ut-Tahrir, the Islamic state is one in which Islamic law – Sharia – is applied to all walks of life, and there is no compromise with other forms of legislation.

Hizb ut-Tahrir claims to reject violence as a form of political struggle, and most of its activities are peaceful. In theory, the group rejects terrorism, considering the killing of innocents to be against Islamic law. However, behind this rhetoric, there is some ideological justification for violence in its literature, and it admits participation in a number of failed coup attempts in the Middle East. It also has contacts with some groups much less scrupulous about violence. But despite the allegations of governments, there is no proof of its involvement in terrorist activities in Central Asia or elsewhere."

¹⁹ I US State Department sin rapport om menneskerettigheter for 2006 heter det at antallet politiske fanger er umulig å fastslå.

I motsetning til andre grupper som blir utsatt for overgrep fra myndighetene,²⁰ kan personer som er anklaget for å være medlemmer av eller for å ha en forbindelse til Hizb-ut-Tahrir eller andre radikale islamistiske grupper, ikke bestikke seg ut av situasjonen. Dette ble opplyst fra en rekke av de samtalepartnerne delegasjonen møtte. En kilde opplyste at det er mulig for medlemmer av Hizb-ut-Tahrir å betale seg fri fra en anholdelse i Kirgisistan, men i Usbekistan vil det være umulig. En annen kilde opplyste at mens personer som blir arrestert i forbindelse med smugling/økonomisk aktivitet kan bli løslatt mot bestikkelser, er dette ikke mulig for personer som arresteres med religiøst/politisk motiv.

Delegasjonen spurte samtalepartnerne om politiet truer personer med at de vil bli beskyldt for medlemskap i Hizb-ut-Tahrir for å tvinge frem bestikkelser. En kilde mente at dette kan skje i Usbekistan. For eksempel kan personer som selger og kjøper eiendom, bli truet med at det vil bli åpnet en sak mot dem med anklager om tilhørighet til Hizb-ut-Tahrir hvis de ikke betaler. Den samme kilden mente imidlertid at polititjenestemenn på lavere nivå ikke vil forsøke å tvinge frem bestikkelser med beskyldninger om Hizb-ut-Tahrir-medlemskap, men at de i stedet sjekker dokumenter/propiska for å få bestikkelser. Kilden viste til at politiet i både Usbekistan og Kirgisistan planter løpesedler, kuler og marihuana for å underbygge anklager. En representant for en internasjonal organisasjon kjente ikke til konkrete tilfeller der politiet hadde brukt anklager om Hizb-ut-Tahrir-medlemskap for å tvinge frem bestikkelser, men trodde det kunne skje i Usbekistan.

Representanten for en internasjonal organisasjon opplyste videre at det rekrutteres flere og flere kvinner til Hizb-ut-Tahrir. Tidligere har Hizb-ut-Tahrir bestått av hovedsakelig menn. Den samme kilden opplyste at det er lettere å rekruttere ungdom gjennom kvinnelige medlemmer. Kvinner er, ifølge kilden, i tillegg mer beskyttet enn menn og dette gjør at de kan jobbe mer i fred for myndighetene. Dette betyr imidlertid ikke at ikke også kvinnelige medlemmer av Hizb-ut-Tahrir er utsatt. Samme kilde opplyste flere kvinner har blitt arrestert i senere tid, men at kvinnene generelt sett er mindre utsatt enn menn. På delegasjonens spørsmål om kvinnene er svært isolert (slik en annen kilde hevdet, se punkt 3.1.2), har ovennevnte kilde i ettertid svart på e-mail at han ikke vil hevde at kvinnene er isolert selv om de er isolert fra menns aktiviteter. Ifølge denne kilden har kvinnene sine egne sosiale nettverk. Disse nettverkene er også ofte overvåket av myndighetene. Kilden opplyste videre at kvinner som har ektemenn som er fengslet pga tilhørighet til Hizb-ut-Tahrir, selv ofte blir medlemmer av Hizb-ut-Tahrir. Kilden viste også til at mange kvinner anser menn tilhørende Hizb-ut-Tahrir for ideelle ektemenn fordi ” they don’t drink and sleep around.” Samme kilde kjente til eksempler på kvinner som har blitt gift med medlemmer av Hizb-ut-Tahrir mens disse har sittet i fengsel, naturlig nok uten offisiell seremoni.

---

²⁰ Andre utsatte grupper er omtalt under punkt 3.5.

2.3.2 Struktur - oppdeling i celler

Landinfo var på forhånd godt kjent med de reaksjonene medlemmer eller antatt medlemmer kan risikere. I møter med de ulike samtalepartnerne var delegasjonen spesielt opptatt av hva som kjennetegner organisasjonen og hvordan den fungerer. Her sprikte svarene fra kilde til kilde, og det synes ikke å være helt klart hvordan Hizb-ut-Tahrir fungerer som organisasjon.

Ifølge en dansk bok om Hizb-ut-Tahrir²¹ og andre kilder utlendingsmyndighetene tidligere har hatt samtaler med, har Hizb-ut-Tahrir følgende stuktur:

5. Amîr og ledelseskomité (sentral ledelse nå sannsynligvis i Jordan)
4. Regionskomité
3. Lokal komité som for eksempel administrerer et by-område
2. Studiesirkler/celler - lokalt nivå
1. Individuelle medlemmer

Kommandolinjen går ovenfra og ned. Amiren og ledelseskomiteen gir ordre til provinskomiteene, som gir ordre videre nedover. Rapporter avlegges i motsatt retning et trinn opp, fra nivå 1 til 2 og videre oppover. Strukturen ble bekreftet av en kilde under denne reisen.

Delegasjonen tok opp spørsmålet om hvor mange personer det er i hver celle og om dette tallet er absolutt. Delegasjonen var tidligere kjent med at tallet kan variere, men at det vanligste er celler på 5-6 personer. Kildene delegasjonen snakket med ga ulike svar på hvor mange medlemmer den enkelte Hizb-ut-Tahrir celle har. Enkelte hevdet fem medlemmer, andre tre-fem. Kun én kilde hevdet at det alltid var ti personer i en celle.

En av kildene opplyste videre at cellestrukturen er lukket og at medlemmene kun kjenner navnene på medlemmene i sin egen celle.

En kilde opplyste at medlemmene av Hizb-ut-Tahrir har arabisk klingende kallenavn, mens en annen kilde opplyste at medlemmene bruker egne navn.

Det ble opplyst at cellestrukturen er den samme i Usbekistan og i Kirgisistan og at det er separate celler for kvinner og menn i begge land. Dette stemmer med den informasjonen Landinfo tidligere har fått.

2.3.3 Arbeidsoppgaver og arbeidsmetoder

Hizb-ut-Tahrir er kjent som en ikke-voldelig organisasjon. En av kildene opplyste at det går rykter om en splittelse mellom en voldelig og en ikke-voldelig retning. Kilden kunne imidlertid ikke bekrefte at en slik splittelse er reell og viste til at organisasjonen i det alt vesentlige er ikke-voldelig. Heller ingen andre av de samtalepartnerne delegasjonen snakket med kunne bekrefte noen splittelse av organisasjonen.

---

²¹ Grøndahl et.al., 2003. *Hizb ut-Tahrir i Danmark. Farlig fundamentalisme eller uskyldig ungdomsoprør?*

Ut ifra den informasjonen delegasjonen fikk fra kildene, synes hovedoppgaven for Hizb-ut-Tahrir å være distribusjon av løpesedler.

De forskjellige nivåene i organisasjonsstrukturen samarbeider om oppgavene. For eksempel distribueres løpesedler samme natt over hele regionen, ifølge en kilde. Samme kilde opplyste videre at Hizb-ut-Tahrir ofte fokuserer mer på politiske enn religiøse temaer på sine løpesedler.

Kildene var samstemte i at Hizb-ut-Tahrirs arbeid foregår i det skjulte i Usbekistan.

Hizb-ut-Tahrirs åpenhet i Kirgisistan står i sterk kontrast til deres arbeidsmetoder i Usbekistan. Delegasjonen møtte et medlem for Hizb-ut-Tahrir i Kirgisistan som kunne fortelle at han drev sin aktivitet åpent med utdeling av løpesedler på markedene. Dette ville aldri kunne skje i Usbekistan, ifølge en annen kilde.

Vedrørende rekruttering av medlemmer, uttalte medlemmet av Hizb-ut-Tahrir at dette er en ”ideologisk prosess” som innebærer at de snakker og diskuterer med folk de kjenner. Varigheten av denne ideologiske prosessen kan variere fra én måned til et år. Etter denne prosessen etableres cellene. Medlemmene i hver enkelt celle møtes ved behov og det kan gå lang tid mellom møtene. Medlemmet av Hizb-ut-Tahrir kunne ikke gi noe klart svar på hvor ofte cellene møtes. Behovet for møter knyttes til det å lede en ideologisk kamp. Den samme kilden opplyste videre at alle slutter seg til Hizb-ut-Tahrir frivillig. Hizb-ut-Tahrir driver en politisk og religiøs kamp. Felles for alle Hizb-ut-Tahrir-medlemmer er at de vil følge islamske prinsipper og vite hvordan man skal ødelegge demokratiske prinsipper, ifølge representanten for Hizb-ut-Tahrir.

Samme kilde opplyste videre at Hizb-ut-Tahrir ikke ser det som problematisk at så mange av medlemmene sitter i fengsel. Han viste til at det alltid er mulig å rekruttere nye medlemmer og at ideologien er viktigere enn menneskene. Medlemmet selv opplyste selv at han ikke frykter arrestasjoner.

Også en representant for en internasjonal organisasjon opplyste at de virkelig dedikerte medlemmene av Hizb-ut-Tahrir ikke er redde for å bli fengslet.

Medlemmet av Hizb-ut-Tahrir opplyste at Hizb-ut-Tahrirs verste fiende er demokratiet og menneskerettighetsforkjemperne. I et demokrati kan Hizb-ut-Tahrir operere fritt mens det i et diktatur må leve i det skjulte. I et diktatur vil dermed Hizb-ut-Tahrir få en heltestatus og økt tilstrømming. Et demokrati som er så lite utviklet som i Usbekistan bidrar til at Hizb-ut-Tahrir får større oppslutning enn hva de får i Kirgisistan.²²

---

²²For mer informasjon om dette temaet se International Crisis Group, 2003. *Radical Islam in Central-Asia: Responding to Hizb-ut-Tahrir*. 30. juni.

På delegasjonens spørsmål om hva som står på Hizb-ut-Tahrirs løpesedler, opplyste kilden at innholdet varierer. Det kan for eksempel være løpesedler som handler om bakgrunnen for og konsekvensene av krisen i det europeiske markedet. En annen handler om konsekvensene av aksjemarkedets fall på 30-tallet i USA. Det finnes også løpesedler som beskriver hendelsen i Andisjan. Samme kilde viste delegasjonen et eksempel på en løpeseddel; et ark tettskrevet på begge sider og som handlet om drapet på en imam i Usbekistan i august 2006. På løpeseddelen står det blant annet at medlemmene av Hizb-ut-Tahrir aldri vil adlyde ikke-muslimske ledere. Det ble referert til Koranen på løpeseddelen. Nederst på løpeseddelen står det skrevet "Hizb-ut-Tahrir". Løpeseddelen var skrevet på usbekisk, hvilket ifølge samme kilde er vanlig.²³ Løpesedlene kan også være skrevet på arabisk.

Videre fortalte ovennevnte kilde at en person som er medlem av Hizb-ut-Tahrir ikke vil nekte for sin tilknytning. Det samme ble opplyst av flere andre kilder. Samtidig opplyste samtlige kilder at tortur under avhør medfører at folk "tilstår" uansett.

Representanten for Hizb-ut-Tahrir opplyste at det er full enighet i partiet om et ikke-voldelig prinsipp. Partiet ønsker å forberede befolkningen ideologisk og politisk for deretter å ta makten.

2.3.4 Finansiering

I motsetning til i Kirgisistan, hvor Hizb-ut-Tahrir kan operere relativt åpent og kan drive egne kafeer og entreprenør-virksomhet, må Hizb-ut-Tahrir få sine inntekter fra annen virksomhet i Usbekistan. Ifølge en av kildene betaler medlemmene en månedlig medlemskapsavgift til partiet. Medlemsavgiften avhenger av inntekt. Nye medlemmer betaler ingen medlemsavgift. Mye av finansieringen kommer fra de arabiske landene, ifølge samme kilde. Spørsmålet tas også opp i International Crisis Group sin rapport om Hizb-ut-Tahrir fra 2003, der det via et intervju med en ekspert på Hizb-ut-Tahrir antydes at partiet mottar penger fra Den arabiske Golf.²⁴

2.3.5 Medlemsmassen og kunnskapsnivå hos medlemmene

ICG har i sin rapport om Hizb-ut-Tahrir fra 2003²⁵ slått fast at medlemmene av Hizb-ut-Tahrir ikke utgjør noen ensartet gruppe, verken når det gjelder utdanning, alder, eller arbeid. ICG tegner et svært brokete bilde av medlemsmassen og det er svært få homogene trekk ved medlemmene. Et av de få "nesten-sikre" opplysningene om Hizb-ut-Tahrir, er ifølge en representant for en internasjonal organisasjon at det er svært få eller ingen etniske russere blant medlemmene. Samme representant opplyste at det finnes etniske russere blant medlemsmassen til Hizb-ut-Tahrir i Kasakhstan, men ikke i Usbekistan og heller ikke i Kirgisistan.

---

²³ I Usbekistan er løpesedlene vanligvis skrevet på usbekisk mens i Kirgisistan kan løpesedlene være skrevet enten på usbekisk eller kirgisisk.

²⁴ International Crisis Group, 2003. *Radical Islam in Central-Asia: Responding to Hizb-ut-Tahrir*. 30. juni.

²⁵ Ibid.

Delegasjonen spurte samtalepartnerne om det kan forventes et visst kunnskapsnivå om Hizb-ut-Tahrirs ideologi og arbeidsmåte hos medlemsmassen. Det var enighet blant kildene om at det finnes alle kategorier medlemmer. Noen vet alt om organisasjonen og andre vet ingenting. Mange deler ut løpesedler for Hizb-ut-Tahrir uten en gang å vite hva som står skrevet på løpesedlene. Mange medlemmer er ikke klar over hva de egentlig er medlemmer av. Mange kan være medlemmer selv om de nesten ikke vet noe om selve ”partiet.” Medlemmene av Hizb-ut-Tahir har generelt liten kunnskap og det intellektuelle nivået blant dem er svært lavt. Få medlemmer av Hizb-ut-Tahrir har lest Koranen og veldig få kan arabisk. En av kildene tilføyde at befolkningen i Usbekistan generelt har svært liten kunnskap om islam.

Delegasjonen tok videre opp spørsmålet om det er spesielle yrkesgrupper som er representert, men ingen av kildene kunne si noe om dette. En av kildene nevnte at drosjesjåfører hadde blitt vervet for å utføre praktiske oppgaver. En annen kilde mente at mange av medlemmene er forretningsfolk på lavt nivå.

Alderen på de som rekrutteres varierer. En av kildene opplyste at han kjente til skolebarn som var blitt vervet. Kilden kjente imidlertid ikke til at nye medlemmer var blitt vervet etter at de var blitt 50 år.

2.4 AKRAMIYA

2.4.1 Generelt om Akramiya og om forfølgelse

Organisasjonen Akramiya var svært lite kjent før hendelsen i Andisjan. Rettssaken mot 23 forretningsmenn fra Akramiya dannet bakgrunn for hendelsen den 12. og 13. mai 2005.

Definisjonen av Akramiya som organisasjon varierer. Myndighetene definerer organisasjonen som en terroristorganisasjon med sterke bånd til Hizb-ut-Tahrir som usbekiske myndigheter også ser på som en terroristorganisasjon. Enkelte menneskerettighetsorganisasjoner mener Akramiya er en ren fabrikkasjon fra usbekiske myndigheters side. International Crisis Group har sagt følgende om organisasjonen i sin rapport om hendelsen i Andisjan:

“Far from being an organised extremist movement seeking to overthrow the government, the Akromiya movement appears to have been a loose, informal association of like-minded individuals, mostly young entrepreneurs, inspired by Yuldoshev’s teaching to pool their resources for the benefit of their communities.”²⁶

Yuldoshev var tidligere medlem av Hizb-ut-Tahrir, men han brøt med dem pga uenighet. Han dannet så Akramiya. En av samtalepartnerne delegasjonen møtte, opplyste at Yulashev brøt med Hizb-ut-Tahrir fordi han utviklet nye ideer som gikk utover Hizb-ut-Tahrirs ideologi.

---

²⁶ International Crisis Group, 2005. *Uzbekistan: the Andijon Uprising*. 25. mai. Side 2.

Yuldoshev utviklet økonomiske program i området. Myndighetene hadde ham imidlertid i søkelyset, og ifølge samme kilde satt Yuldoshev fengslet i flere perioder på 90-tallet. Han sitter fortsatt fengslet pr i dag.²⁷

Samme kilde viste til at medlemmene av Akramiya har sterk tiltro til sin leder Yuldoshev og at deres teorier er knyttet opp til religion, sosiale forhold og økonomi. Kilden sammenliknet Akramiya med en frimurerlosje og et religiøst/politisk brorskap. Samme kilde viste til at Akramiya selv påstår at de er en svært fredelig organisasjon mens president Karimov ser på dem som terrorister. Kilden mente at sannheten ligger et eller annet sted mellom disse to ytterlighetene.

Etter hendelsen i Andisjan har myndighetene også rettet sitt søkelys mot medlemmer av Akramiya og deres familiemedlemmer. Ifølge ovennevnte kilde ble mange beskyldt for å være tilsluttet Akramiya i perioden rett etter hendelsen i Andisjan. Kilden viste til et eksempel med en person som etter hendelsen i Andisjan ble beskyldt for å tilhøre Akramiya. Personen nektet og opplyste at han aldri hadde tilhørt denne gruppen, men ble allikevel tatt inn til avhør. Den anklagede nektet hvilket resulterte i at han ble torturert. Da han fortsatte å nekte, ble han etter hvert torturert inntil han til slutt ikke klarte mer og gikk med på å angi personer som tilhører gruppen. Ifølge samme kilde klarte denne personen å komme seg til Osj og ble senere gjenbosatt i Romania for så å bli sendt til et annet land.

Samme kilde opplyste at vanlige torturmetoder i Usbekistan er å skade ofrene med glødende sigaretter, klemme fingrene mellom dører, og å bruke gassmasker og plastikkposer til kvelning. Kilden opplyste at de samme torturmetodene brukes ved avhør i Kirgisistan også.

2.4.2 Akramiyas oppbygging og profil

Akramiya ble dannet på slutten av 90-tallet. Ifølge en kilde ble Akramiya dannet som en "closed men's club". For å bli medlem av Akramiya krevdes en anbefaling fra et annet medlem. Kilden opplyste at Akramiya ble etablert blant rike personer i Andisjan. Organisasjonen har imidlertid en sosial profil og drev blant annet flere prosjekt for den fattige befolkningen i Andisjan. Dette skremte myndighetene, ifølge samme kilde. Myndighetene mistet kontrollen med hva som foregikk og så Akramiya som en fiende. Organisasjonen var ikke registrert og hadde på den måten ikke fått myndighetenes tilslutning.

---

²⁷ Forum 18 fra 16. juni 2005 skriver følgende om Yuldoshev og Akramiya: "The history of the Akramia group goes back to 1992, when Akram Yuldashev, a 29-year-old maths teacher from Andijan [Andijon], wrote a theological pamphlet in Uzbek, Yimonga Yul (Path to faith). In the pamphlet he did not touch on political issues, but considered general moral themes, arguing for the superiority of Islamic philosophy. A circle of sympathisers formed around him, who tried to follow his view of Islam in their own lives. The name "Akramia" was derived by an Uzbek court in 1999 from Yuldashev's first name."

En annen kilde opplyste at organisasjonen tjener penger gjennom sine økonomiske foretak. Medlemmene som driver forretninger, betaler inn en viss prosentdel av sine inntekter til Akramiya. Pengene benytter Akramiya til egne sosiale foretak. For eksempel driver organisasjonen flere helsestasjoner for de fattige. Akramiyas sosiale system i Andisjan er svært godt utbygd, ifølge denne kilden. Systemet gir en trygghet til innbyggerne. Før hendelsen i Andisjan i mai 2005 vokste organisasjonen sterkt og fikk flere og flere medlemmer og organisasjonen fikk større og større innflytelse.

Ovennevnte kilde opplyste at organisasjonen har en sterk religiøs profil og at medlemmene deler felles religiøse verdier. Kvinner med tilknytning til Arkamiya går kledd i henhold til islam, ifølge flere av de kildene delegasjonen snakket med.

Til tross for at medlemmene av Akramiya er svært religiøse, opplyste en av kildene at kunnskapen om islam er på et meget lavt nivå. Folk flest vet veldig lite om islam, ifølge denne kilden. Kilden viste til at det er lite litteratur tilgjengelig og folk leser lite aviser. Bevegelsesfriheten er også svært begrenset, ifølge samme kilde. Kilden uttrykte at Karimov setter en stopper for alt. En mulig tilgang til informasjon er gjennom fengselsbesøk. Det er her informasjonen blir spredd, ifølge denne kilden.

Ifølge en annen kilde ligner Akramiya en sosialistisk organisasjon pga sine sosiale foretak. Organisasjonen er også influert av islam. Samme kilde viste til at det er en forbindelse mellom Hizb-ut-Tahrir og Akramiya. Til tross for at Akramiya og Hizb-ut-Tahrir har felles politiske interesser, nekter Akramiya for at det er en forbindelse mellom de to organisasjonene.

En annen kilde opplyste at organisasjonen har sine sammenkomster som er preget av et religiøst og økonomisk brorskap. Han sammenlignet organisasjonen med frimurerlosjen. Organisasjonen har imidlertid beveget seg i en mer og mer politisk retning, ifølge denne kilden. Organisasjonen driver ikke med utdeling av løpesedler slik Hizb-ut-Tahrir gjør.

2.4.3 Akramiyas tilstedeværelse

Akramiyas eksistens pr i dag synes noe usikker. En av kildene mente at organisasjonen fortsatt eksisterer i Andisjan og at den stadig får nye tilhengere. Kilden mente også at organisasjonen eksisterer andre steder, men at ingen har full oversikt over Akramiya og ingen vet hvor mange medlemmer organisasjonen har.

En av kildene opplyste at Akramiya mer eller mindre har opphørt å eksistere. De aller fleste medlemmene av Akramiya i Andisjan sitter enten arrestert eller de har forlatt landet. Noen få har også fått amnesti. Dette er, ifølge samme kilde, kun vanlige medlemmer av Akramiya; personer som det ikke har blitt tatt bilder av under demonstrasjonene i Andisjan og som ikke har deltatt på noe som helst, men bare blitt mistenkt for å tilhøre Akramiya. Alle som har hatt en posisjon innenfor Akramiya er fengslet, ifølge denne kilden. Flere kilder opplyste at Akramiya har en viss tilstedeværelse i Osj, men organisasjonen er i liten målestokk i forhold til hva som var tilfellet i Andisjan.

2.5 ANDRE UTSATTE GRUPPER I USBEKISTAN I DAG

2.5.1 Journalistenes og menneskerettighetsaktivistenes situasjon

Svært mange journalister har måttet forlate Usbekistan som en følge av at flere internasjonale nyhetskanaler har blitt stengt ute. Både BBC World, Voice of America og Radio Free Europe måtte stenge sine kontorer i løpet av 2006. Også NGOene i landet har måttet legge ned sitt arbeid.

Journalister og menneskerettighetsaktivister ble hyppig nevnt som grupper som er spesielt utsatt for overgrep fra myndighetene i Usbekistan. Flere kilder opplyste at disse to gruppene har vært utsatt for menneskerettighetsovergrep gjennom mange år, men at situasjonen har blitt ytterligere forverret etter hendelsen i Andisjan. I tillegg har flere andre grupper også kommet i myndighetenes søkelys.

En representant for en menneskerettighetsorganisasjon i Bisjkek opplyste å ha besøkt Usbekistan i år, men ble stoppet på grensen og holdt der i 2 timer før hun slapp over grensen og inn i Usbekistan. Dette til tross for at reisen skjedde med diplomatpass. Representanten for menneskerettighetsorganisasjonen var sjokkert over hva hun så i Usbekistan og fortalte at folk var redde for å snakke. Kilden viste til at det usbekiske samfunn er svært lukket og at alle som jobber med menneskerettigheter er i fare. Landet er i ferd med å tømmes for menneskerettighetsaktivister og journalister. Ifølge denne kilden er alle som jobber for NGOer i fare; ”The population has no opportunities and there is no future.”

Flere av kildene bekreftet disse påstandene. Med nedleggelsen av en rekke NGOer og nyhetskanaler har svært mange forlatt landet. Kildene viste til at de få som er igjen av menneskerettighetsaktivister og journalister lever med daglige trusler. Flere av kildene viste til saken til den uavhengige journalisten Umida Niyazova som ble arrestert da hun kom tilbake til Usbekistan i desember 2006 etter å ha vært i Kirgisistan for å intervjuer familiemedlemmer av ofre etter Andisjan-hendelsen. Niyazova var blitt midlertidig løslatt etter en arrestasjon. Hun fryktet for sitt liv og var reist til Kirgisistan for å søke asyl der. Hun kom tilbake etter råd fra sin advokat og ble tatt på grensen.²⁸ Hun ble dømt til 7 års fengsel for illegal grensepassering, spredning av informasjonsmateriell og smugling. Dommen ble senere omgjort til 3 års fengsel. Niyazova ble løslatt 8. mai 2007, men vil være under konstant overvåking av politiet.²⁹

Flere kilder opplyste at alle journalister i Usbekistan jobber under et trusselregime. Alle kan risikere fengsel. Dette er situasjonen for alle journalister og spesielt for de som samarbeider med internasjonale pressebyråer. Svært mange forlater landet fordi de er redd for hva som kan skje med dem.

En kilde la vekt på at all kontakt med internasjonale organisasjoner, med ”utenomverdenen,” representerer en trussel for myndighetene.

---

²⁸ Radio Free Europe, 2007. *RFE/RL Newslines*, 20. april.

²⁹ Radio Free Europe, 2007. *RFE/RL Newslines*, 9. mai.

2.5.2 De som utøver "ordinær islamsk aktivitet"

Til tross for at ca 90 % av befolkningen i Usbekistan er muslimer og at antallet mennesker som går til moskeen økte i løpet av 2006, ble også personer som driver vanlig islamsk aktivitet innenfor de statlige moskeene nevnt som en gruppe som kan være utsatt for myndighetenes overvåking.³⁰ Hvilken konkret aktivitet som skal til for å vekke myndighetenes oppmerksomhet er ikke helt klart.³¹

En representant for en internasjonal organisasjon opplyste at det å be regelmessig og å gå regelmessig til moskeen er aktiviteter som kan skape problemer for den enkelte. Spesielt kan en slik aktivitet føre til forfølgelse fra myndighetene i forbindelse med spesielle hendelser som for eksempel et bombeattentat eller opprør av den typen som sted i Andisjan. Når spesielle hendelser inntreffer, føler myndighetene seg truet og begynner overgrep i form av trusler og påfølgende anholdelser og fengsling av personer som de kan ha hatt under oppsikt, men som de ikke tidligere har latt være i fred. Dette skjedde i flere tilfeller etter hendelsen i Andisjan, ifølge samme kilde. Det samme ble sagt av flere av de andre samtalepartnerne.

En annen kilde nevnte at hvis en person går til moskeen og ber fem ganger pr dag, er dette et forhold som kan vekke oppmerksomhet, selv om personen går til en statlig moské. Samme kilde opplyste at det ikke er selve handlingen som i myndighetenes øyne er feil. Men pga en aktiv religiøs rolle, kan myndighetene mistenke denne personen for å ha sympatier i retning av ytterliggående islamistiske grupper som Hizb-ut-Tahir, Islamic Movement of Uzbekistan,³² eller til vahabitter (som i Sentral-Asia gjerne brukes som fellesbetegnelse på alle ytterliggående islamister) eller til sufier.³³ En person som går regelmessig i moskeen vil lettere kunne bli identifisert med en av disse gruppene som myndighetene anser som sine fiender, ifølge denne kilden.

---

³⁰ Dette temaet er berørt i flere rapporter; blant annet US State Department sine årlige rapporter om religionsutøvelse. Her går det fram at myndighetene generelt ikke er ute etter de som praktiserer islam innenfor statlige rammer. I UNHCRs International Protection Considerations Regarding Asylum-Seekers and Refugees From the Republic of Uzbekistan" fra mars 2006, viser UNHCR til rapporteringer om at muslimer som følger tradisjonelle ritualer, muslimer som ber fem ganger pr dag og kvinner som bærer hijab, har vært utsatt for forfølgelse i perioder etter terroristangrep. Noen av disse personene blir antatt å være vahabitter, bare fordi deres atferd ikke er helt på linje med den statsgodkjente islam. Ifølge UNHCR er det er lite som skal til for mistanke vekkes hos den lokale mahalla (statsstyrt naboskapskomité). UNHCR går ikke inn på situasjonen for de som kun følger den statsgodkjente islam og som oppfører seg på en slik måte at de ikke vekker myndighetenes interesse.

UNHCR-rapporten er ikke lenger tilgjengelig på nettet. Rapporten har ikke blitt erstattet av noen ny.

³¹ I artikkelen "Hverdagslivets islam i post-sovjetisk Usbekistan" (Østforum 4/2005) vises det til at mange muslimer i Bukhara unngår å oppsøke den lokale moskéen eller å praktisere islamsk bønn, av frykt for å bli stemplet som potensielle ekstremister. President Karimov advarer befolkningen mot vahabittene og oppfordrer folk til å være på utkikk etter ethvert tegn på fanatiske synspunkter. Det er imidlertid høyst uklart hvilke konkrete tegn befolkningen skal være på utkikk etter. Lokale myndigheter og andre har dessuten svært forskjellige ideer om hva som er tegn på fanatisme. Artikkelen forfatter er antropolog og har selv vært på feltarbeid i Bukhara.

³² IMUs målsetting har vært en islamsk revolusjon i Sentral-Asia. IMU var alliert med Talibanstyret i Afghanistan og skal ha blitt knust av amerikanske styrker rykket inn i landet. IMU er i dag marginalisert i Usbekistan og har svært liten innflytelse (Landinfo-notat).

³³ Egen retning innenfor islam. I Wikipedia heter det at sufisme referer til den indre og spirituelle dimensjonen i islam. Sufismen omtales som den islamske mystikken.

2.5.3 Erk og Birlik

Personer med tilknytning til opposisjonspartiene Erk (Vilje) og Birlik (Enhet) ble også nevnt som eksempler på utsatte grupper. De to partiene har i realiteten vært forbudt siden 1993, selv om det har vært perioder hvor presidenten har ønsket eksilpolitikere velkommen tilbake hvis de ikke har hatt voldelig regimeendring på programmet. Partiene er imidlertid pr i dag mer eller mindre marginalisert og lederskapet i begge partier befinner seg i utlandet.³⁴ Erk hadde i 1992 ca 53 000 medlemmer, men pr i dag har store deler av medlemsmassen flyttet til utlandet. Både Erk og Birlik driver det meste av sine aktiviteter fra utlandet.³⁵

En representant for en internasjonal organisasjon opplyste at Erk og Birlik ikke lenger er like utsatt for overgrep fra myndighetene. Myndighetene var langt ivrigere i å slå ned på disse gruppene tidligere enn hva de er i dag, ifølge denne representanten. Men fortsatt sitter mange medlemmer av partiene fengslet. Kilden brukte uttrykket ”i potensiell fare” om medlemmene av Erk og Birlik.

En annen kilde opplyste at spesielt Erk-medlemmer får hard behandling av myndighetene og at denne behandlingen er uavhengig av hva slags rolle de har innenfor partiet. Samme kilde mente at ingen medlemmer av Erk eller Birlik arresteres kun pga medlemskap, men at de blir overvåket. Han viste til at den daglige lederen for Erk, Atanazar Arifov, blir skygget av myndighetene i Tasjkent 24 timer i døgnet. Han blir ikke arrestert, men blir altså konstant overvåket. Kilden betegner dette som psykisk terror. Aktive medlemmer som publiserer/deler ut løpesedler og demonstrerer mot regimet, blir arrestert, og i noen tilfeller får de flere års fengsel.

Samme kilde opplyste imidlertid at han var kjent med at personer har fått kjøpt seg medlemskap i Birlik mens de har vært i utlandet, nettopp for å kunne skaffe seg et asylgrunnlag når de skal søke asyl.

2.5.4 Personer som har drevet aktivitet i utlandet

Flere av de samtalepartnerne delegasjonen snakket med viste til at usbekisk etterretning har oversikt over alt som skjer. Delegasjonen tok opp spørsmålet om hvorvidt også usbekeres aktivitet i utlandet i form av å ytre seg kritisk mot myndighetene via internett blir fanget opp av usbekisk etterretning. Dette spørsmålet har tidligere vært tatt opp av Landinfo under tjenestereise til Moskva i møte med usbekiske journalister der.³⁶ Konklusjonen etter den reisen var ikke entydig, men de fleste mente at hvis noen har ytret seg kritisk på en liten og ukjent nettside, vil usbekiske myndigheter muligens ikke plukke det opp, men publiseres det på en mer kjent side, vil myndighetene få oversikt.

---

³⁴ Lederen av Erk, Muhammed Salih, kom til Norge som kvoteflyktning i 1999.

³⁵ Landinfo var på en tjenestereise i Moskva i oktober 2005 og møtte med en av Birliks ledere som kunne fortelle at aktiviteten ble drevet fra utlandet.

³⁶ Landinfos rapport fra tjenestereise til Moskva i oktober 2005. Rapporten er unntatt offentlighet av hensyn til kildene.

En representant for en internasjonal organisasjon mente at usbekiske myndigheter har full oversikt over alt som skjer og at de også overvåker alt som skjer med usbekere i utlandet.

En representant for en annen internasjonal organisasjon opplyste at usbekiske myndigheter forsøker å følge med på alt hva usbekere foretar seg i utlandet. Han uttalte videre at han ville bli overrasket hvis de klarte å følge med på absolutt alt og var til stede over alt, men at de helt klart er til stede veldig mange steder.

En annen kilde opplyste videre at sikkerhetstjenesten følger med på alt som skjer. Hvis for eksempel en usbeker har demonstrert mot usbekiske myndigheter i et eller annet land, vil sikkerhetstjenesten mest sannsynlig kjenne til dette og vedkommende vil kunne være utsatt ved retur.

2.6 RETURSITUASJONEN FOR DE SOM HAR VÆRT I UTLANDET SOM ASYLSØKERE

Spørsmålet om hva som skjer med de som returnerer eller blir returnert etter å ha vært i utlandet som asylsøkere eller annet, ble tatt opp med flere av samtalepartnerne.

En kilde viste til at den usbekiske sikkerhetstjenesten kan følge alle økonomiske transaksjoner til Usbekistan via internasjonale finanssystemer. Kilden viste til en kommende ny resolusjon (fattet i midten av mai 2007) vedrørende kontroll med usbekiske borgere som jobber i utlandet.³⁷ Det er offisielt 100 000 usbekiske gjestearbeidere i utlandet, mens ca 1,5 millioner er uregistrert. Mange stiller seg spørsmålet om usbekiske myndigheters intensjoner med resolusjonen, men det er enighet om at usbekiske myndigheter ikke har som målsetting å begrense arbeidsmigrasjonen. Økonomiske overføringer fra arbeid i utlandet utgjør ca 8 % av BNP. Resolusjonen medfører økt mulighet til å bøtelegge usbekiske borgere for ulovlig utreise og /eller skatteunndragelse. Det blir påpekt at resolusjonen kan bli brukt mot personer som gjør det bra i utlandet, til å utøve press mot ”politiske dissidenter” og generelt bidra til mer korrupsjon hos myndighetspersoner.

Hvorvidt det å ha vært i utlandet som asylsøker i seg selv vil vekke oppmerksomhet hos usbekiske myndigheter synes ikke å være helt klart.

En kilde opplyste at han ikke kjente til at returnerte asylsøkere hadde fått problemer ved retur, men mente imidlertid at personer som blir returnert under tvang vil få problemer fordi de har vært i utlandet og søkt asyl. Dette trenger ikke nødvendigvis å skje med en gang etter returen, men etter seks måneder til et år. Kilden skilte mellom arbeidsmigrasjon og asylsøkere. Samme kilde opplyste imidlertid at personer som har vært i utlandet kan bli observert ved retur.

En annen kilde svarte at han ikke hadde informasjon om at returnerte asylsøkere hadde fått problemer ved retur, men at han ville bli overrasket hvis de ikke ble straffet ved retur, gitt den mistenksomheten som hersker i samfunnet.

---

³⁷ Ferghana.ru, 2007. The new immigration control measures: who stands to benefit? *Central Asia News*, 2. juli.

En annen kilde igjen uttalte at en person som har vært i utlandet, kan være i fare ved retur og viste til at det er gamle sovjet-tilstander i Usbekistan med full overvåking. Kilden viste videre til at mange er redd for å rapportere om hendelser i form av overgrep. Som et eksempel nevnte han de ca 40 personene som frivillig har returnert fra USA etter å ha fått flyktningstatus der. Det er kjent at de har reist tilbake til Andisjan og videre går det rykter om at de har reist videre til Kasakhstan, men ingen kan bekrefte at de har kommet til Kasakhstan. Ingen vet hva som har skjedd med denne gruppen, ifølge samme kilde.

Samme kilde opplyste at hvis det er slik at en person som ikke har vært involvert i noe politisk verken i Usbekistan eller i utlandet, og ikke blir avhørt ved retur, er sjansene store for at det ikke vil skje noe ved retur. Han understreket imidlertid at her er det mange ”hvis” og at usikkerheten er stor. Samme kilde mente at de fleste vil bli forhørt om hva de har gjort i utlandet når de kommer tilbake. Hvis de sier at de har søkt asyl, kan de få et problem, ifølge denne kilden. Kilden viste til at svært mange reiser til utlandet for å jobbe, og at det nå er større kontroll også med denne gruppen, jf den nye resolusjonen, se punkt 3.8. Kilden viste til den store uforutsigbarheten i samfunnet og tilfældighetene rundt hvem som blir rammet av myndighetenes sanksjoner.

2.7 KORT OM UTREISEFORHOLDENE

For å reise ut fra Usbekistan er det etter loven nødvendig med et utreisevisum som stemples inn i passet. Dette utreisevisumet er påkrevet for reiser til alle land bortsett fra Kirgisistan, Kasakhstan, Tadsjikistan og Turkmenistan. Ifølge tidligere innhentet informasjon fra internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner er det en enkel sak å få et utreisevisum. Utreisevisumet har en gyldighetstid på to år. I tillegg er Usbekistan visumpliktig til en rekke land. Usbekistan er imidlertid ikke visumpliktig til Russland.

Noen usbekere hevder å ha reist ut fra flyplassen i Tasjkent uten utreisevisum, mens andre hevder at de har fått utreisevisum til tross for at de mener de er forfulgt av myndighetene. En kilde opplyste at det er enkelt å skaffe seg et utreisevisum ved hjelp av bestikklser. Kilden opplyste at det også er mange måter å komme seg ut av landet på og at utreisevisum ikke alltid er påkrevd for å komme seg ut av landet. Det går an å betale seg gjennom kontroller uten utreisevisum. Kilden viste også til at mange krysser landegrensene uten pass og at det er lett å bestikke seg gjennom kontroller i det han betegnet som svært porøse grenser mellom landene i Sentral-Asia. På delegasjonens spørsmål om hva som skjer ved utreisekontrollen med en person som er ettersøkt, opplyste samme kilde at til tross for at sikkerhetstjenesten har god kontroll kan det være glipp mellom sikkerhetstjenestens informasjon og informasjonen ved grensekontrollene. Dessuten virker ikke alltid den tekniske siden ved kontrollen. De porøse grensene mellom Usbekistan og Kirgisistan ble også bekreftet av andre kilder. En kilde opplyste at ettersøkte personer i Usbekistan klarer å komme seg over grensen til Kirgisistan via bestikklser. Hvor mye de betaler avhenger av hvor mye penger de har, ifølge denne kilden.

En representant for en internasjonal organisasjon opplyste at det tidligere har vært visumplikt mellom Kirgisistan og Usbekistan, men at denne visumplikten ble opphevet fra januar 2007. Borgerne av Usbekistan og Kirgisistan kan nå reise visumfritt landene imellom og oppholde seg 60 dager uten visum. Samme kilde opplyste imidlertid at på grensen mellom Kirgisistan og Usbekistan i Ferghanadalen har innbyggerne av de to landene i praksis alltid reist fram og tilbake uten visum. Uansett må folk betale ved grenseovergangene, opplyste kilden.

Ifølge en annen representant for en internasjonal organisasjon, er det lett å bestikke seg gjennom grenseovergangene om reisedokumentene ikke er i orden. Kilden mente at det kan være noe vanskeligere å komme seg ut av landet fra Tasjkent flyplass om ikke alle dokumenter er i orden, men heller ikke dette er noen umulighet.

2.8 MYNDIGHETENES REAKSJONER PÅ OPPOSISJONELL VIRKSOMHET

Delegasjonen fikk lite detaljert informasjon om hva konkrete personer som er i myndighetenes søkelys kan risikere. Kildene delegasjonen snakket med ga uttrykk for at svært mange forhold kan sette personer i fare, og de ga også uttrykk for usikkerhet om hvilke forhold som kan føre til at en person blir mistenkeliggjort. I den grad kildene sa noe om hva den enkelte person kan risikere, ble det vist til langvarige dommer. Dommer på 10 – 15 år er ikke uvanlig for tilknytning til Hizbut-Tahrir. Også personer med tilknytning til opposisjonen har blitt dømt til flere års fengsel.

Flere av kildene viste til de uforutsigbare forholdene. En person kan bli tatt inn til avhør og bli sluppet løs igjen etter kort tid for så etter en tid bli tatt inn og få flere års fengsel. Dette ble også formidlet til norske utlendingsmyndigheter under delegasjonsreisen i 2003.

Rettssakene i kjølvannet av opprøret i Andisjan endte med dommer på 14-20 år. Pr januar 2006, var 15 personer blitt dømt som hovedmennene bak hendelsen i Andisjan og disse fikk fengselsdommer på 14-20 år. Fem av disse igjen fikk fengselsdommer på 20 år. I tillegg har ca 150 personer fått dommer på 12-22 år. Dette er også personer som på en eller annen måte skal ha vært involvert i Andisjan.

Usbekistan praktiserer fortsatt dødsstraff (mai 2007). President Karimov undertegnet 1. august 2005 et dekret om at Usbekistan vil avskaffe dødsstraff fra 1. januar 2008. Dette dekretet ble godkjent av det usbekiske senatet pr 30. juni 2007. Dette betyr, ifølge en av kildene som Landinfo har vært i kontakt med i etterkant av reisen at dødsstraffen virkelig blir avskaffet i 2008. Den samme kilden mente imidlertid at frem til 2008 vil dødsstraff trolig fortsatt bli praktisert, men i det skjulte. Dette betyr at slektninger av de dømte ikke aner hvorvidt den dømte fortsatt lever eller ikke. Usbekiske myndigheter nekter for at dødsstraff har vært utført i de senere år, mens NGOer hevder at minst åtte personer har blitt henrettet, ifølge Amnesty.³⁸

---

³⁸ Amnesty International, 2007. *Report 2007 – Uzbekistan*.

Voldelig kriminalitet som mord, voldtekt, terrorisme i tillegg til forræderi er forhold som kan føre til dødsstraff, opplyste ovennevnte kilde. Til tross for at terrorisme også kan føre til dødsstraff, kjente ikke samme kilde til at medlemmer av Hizb-ut-Tahrir har blitt dømt til dødsstraff.

Ovennevnte kilde opplyste videre at det usbekiske senatet samme dag som avskaffelse av dødsstraff ble besluttet, også vedtok en juridisk reform som innebærer overføring av retten til å utstede arrestordre fra påtalemyndighet til en dommer.

Både avskaffelse av dødsstraff og overføring av retten til å utstede arrestordre til dommere fra saksøker, er oppfølginger av anbefalinger fra FNs spesialrapportør for tortur, Theo Van Bovens rapport om Usbekistan fra 2003.³⁹

Forholdene i fengslene er ifølge alle menneskerettighetsrapporter forferdelige. En kilde opplyste det er svært vanskelig å få tillatelse til å besøke fengslene i Usbekistan, mens dette er en enkel sak i Kirgisistan. Det er derfor vanskelig å få ut detaljert informasjon om forholdene i fengslene, bortsett fra via vitneprov fra tidligere innsatte.

En annen kilde opplyste at det er et fengsel ved navn Jalsjik i Karakalpakstan som må regnes som en konsentrasjonsleir. Fengslet ligger i ørkenen og det er en temperatur på + 50 om sommeren og – 50 om vinteren. Fengslet ble bygd for de som er dømt for religiøs aktivitet. Kilden kjente en som hadde sittet seks år i dette fengslet og opplyste at de innsatte hver morgen måtte be om tilgivelse foran et portrett av president Karimov. De innsatte ble regelmessig torturert og slått med gummikøller. Kilden opplyste videre at voldtekt i fengslene er svært utbredt; menn mot menn. Dette er den største ydmykelsen muslimske menn kan oppleve, ifølge samme kilde. En kilde opplyste at fengslede journalister ikke plasseres i dette fengslet. De soner sin straff i andre fengsler og er mer utsatt for psykologisk enn fysisk tortur.

---

³⁹ Informasjon fra the Uzbekistan Rapid Response Group (RRG- coalition of Uzbek rights denfenders united to prevent torture and other forms of cruel, inhumane and humilitating punishment in Uzbekistan) 9. juli 2007.

3. LISTE OVER SAMTALEPARTNERE

Bisjkek:

Office of Ombudsman of the Kyrgyz Republic:

UNHR, Bisjkek:

Bureau on Human Rights and Rule of Law (BHR):

Legal Clincic, ADILET:

Doctors Without Borders:

International Crisis Group (IGC):

Journalist

Citizens against corruption:

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE):

German Embassy:

International Organization for Migration:

Helsingforskomitteen

Osj:

UNHCR

Journalister

International Organization for Migration:

Human Rights Center of Law and Order:

Human Rights Society of Ferghana Valley

Flyktninger

Representant for Hizb-ut-Tahrir

4. SKRIFTLIGE KILDER

Amnesty International, 2007. *Report 2007 – Uzbekistan*. London: Amnesty International, mai. Tilgjengelig fra

<http://thereport.amnesty.org/eng/Regions/Europe-and-Central-Asia/Uzbekistan>

[lastet ned 15.01.2008]

Ferghana.Ru, 2007. The new immigration control measures: who stands to benefit? *Central Asia News*, 2. juli 2007. Tilgjengelig fra

<http://enews.ferghana.ru/article.php?id=2019&PHPSESSID=be1b21f9220577cc82faa> [lastet ned 15.01.2008]

Ferghana.Ru, 18.06.2007.

Ikke lenger tilgjengelig på nettet.

Forum 18 News, 2005. *Uzbekistan: What is known about Akramia and the uprising?* Oslo: Forum 18, 16. juni. Tilgjengelig fra

http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=586

[lastet ned 15.01.2008]

Human Rights Watch, 2005. *Bullets were falling like rain – The Andijon Massacre 13 May 2005*. New York: Human Rights Watch, juni. Tilgjengelig fra

<http://www.hrw.org/reports/2005/uzbekistan0605/> [lastet ned 11.01.2008]

Grøndahl, Malene; Rugberg Rasmussen, Torben; Sinclair, Kristine, 2003. *Hizb ut-Tahrir i Danmark. Farlig fundamentalisme eller uskyldig ungdomsoprør?* Århus: Aarhus Universitetsforlag.

International Crisis Group, 2003. *Radical Islam in Central-Asia: Responding to Hizb-ut-Tahrir*. Brussel: International Crisis Group, 30. juni. Tilgjengelig fra

http://www.crisisgroup.org/library/documents/report_archive/A401032_30062003.pdf [lastet ned 15.01.2008]

International Crisis Group, 2005. *Uzbekistan: the Andijon Uprising*. Brussel: International Crisis Group, 25. mai. Tilgjengelig fra

http://www.crisisgroup.org/library/documents/asia/central_asia/b038_uzbekistan_the_andijon_uprising_edited.pdf [Lastet ned 11.01.2008]

International Crisis Group, 2005. *Kyrgyzstan: A faltering State*. Brussel: International Crisis Group, 16. desember. Tilgjengelig fra http://www.crisisgroup.org/library/documents/asia/central_asia/109_kyrgyzstan_a_faltering_state.pdf [Lastet ned 11.01.2008]

Jamestown Foundation, 2007. *Reassessing Andijan: the Road to Restoring U.S. – Uzbek Relation*. Jamestown Foundation, juni. Tilgjengelig fra <http://jamestown.org/docs/Jamestown-Andijan.pdf> [lastet ned 15.01.2008]

Luow, Maria, 2005. Hverdagslivets islam i post-sovjetisk Usbekistan. *Nordisk Østforum*, 4, 2005.

OSCE Centre in Bishkek. Tilgjengelig fra <http://www.osce.org/bishkek/>

Radio Free Europe, 2007. *RFE/RL Newsline*. 20. april. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/newsline/2007/04/200407.asp> [lastet ned 15.01.2008]

Radio Free Europe, 2007. *RFE/RL Newsline*. 9. mai. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/newsline/2007/05/090507.asp> [lastet ned 15.01.2008]

UNHCR, 2006. After Andijan. Tensions Mount in Central Asia. *Refugees Magazine*, 143 (2). Tilgjengelig fra <http://www.unhcr.org/publ/PUBL/44b64acb2.pdf> [lastet ned 15.01.2008]

US State Department, 2007. *Country Reports on Human Rights Practices – Uzbekistan 2006*. Washington: US State Department, 6. mars. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2006/78848.htm> [lastet ned 15.01.2008]

